

A JOG ÉS A NYELV SZÜKSÉGSZERŰ VÁLTOZÁSAI A MAGYAR JOGI ALAPTERMINUSOKBAN

Sorozatszerkesztői előszó

A magyar jogi alapterminusok áttekintése a szomszédos országok nyelvén számos érdekes kérdésre világíthat rá mind a nyelv, mind a jog organikus változásának területén. Napjaink innovációval is átszőtt világát a hagyományok továbbélése stabilizálja. A digitális térben nemcsak a nívumok, az egyedi és eddig még nem létező megoldások színesítik a meglévő világot, hanem az online adatbázisok is kiváló platformként szolgálhatnak az emberi társadalom hagyományainak megőrzéséhez és a megismerhetőség kiszélesítéséhez. A jog világa inkább statikus, amelyben mindig erőteljes szerepük volt a hagyományoknak (ugyanakkor követni is kénytelen az innovációt). A kontinentális jogrendszerek ma is általában a római jogi gyökereken nyugszanak, a precedensekre alapított jogrendszerekben pedig évtizedekkel korábban kimondott bírói verdiktekre is hivatkozhatnak a jogászok egy 21. századi jogi ügy megoldásakor. Az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda Zrt. (OFFI) vezető terminológusa egy írásában felhívja a figyelmet arra, hogy a jogászok gyakran még ma is az archaikusnak minősülő „terminus technicus” kifejezést használják a *terminus* vagy *szakszó* elnevezés helyett (Szoták–Tamás 2020: 58). Ebben is erősen ragaszkodnak még hagyományaikhoz.

Egy jogász számára evidens, hogy jogszabály nem csak törvény lehet. Ezt a *jogszabály* terminus definíciójában a terminológus is kiemeli, az Alaptörvényre hivatkozással (Tamás 2019: 27). Ugyanakkor a *jogszabály* terminus gyakorlati magyarázatánál célszerű hozzáfűzni a fordító számára, hogy ügyelnie kell arra, hogy a jogszabályokat ne egyszerűen törvénnyel helyettesítse, ne csak annak feleltesse meg a nyelvi transzformáció során. Nem könnyű a dolga a lektornak sem. Bár a jogszabály tervezetét a magyar nyelv szabályainak megfelelően, világosan, közérthetően és ellentmondásmentesen kell megszövegezni, és a jogszabály tervezetében a normatív tartalmat jelen idejű kijelentő mondattal, egyes szám harmadik személyű megfogalmazás alkalmazásával kell kifejezni,¹ mégsem valósul meg minden normában teljeskörűen a közérthetőség. Ráadásul nemcsak a jogi szaknyelv, hanem a hétköznapi (laikus) nyelvünk is folyamatosan változik. A jogszabály alapegysége nem a *paragrafus*, hanem a *szakasz*, és e kifejezésnek laikus jelentése teljesen más, mint amit a jogi nyelvben a norma alapegységeként jelent. A *cikk* (régisebb nevén *cikkely*) terminussal napjainkban ritkábban találkozhatunk, és amíg a magyar jogszabályok magyar szövegében § jellel jelöljük a szakaszt, azt angolra a *section* kifejezéssel ültet-

---

1 61/2009. (XII. 14.) IRM-rendelet 2. § és 3. § (2) bek.

---

jük át.² Az uniós normákban viszont *cikk*nek fordítjuk az eredeti angol verzióban található *article* kifejezést. Tehát e normarészletek ismerete is fontos információ lehet a nyelvi közvetítőknél.

A kötet címében megjelenő *jogi alapterminus* kifejezés is egy jogász számára talán más asszociációt idézhet, mint amire egy nyelvész, egy terminológus vagy akár egy laikus gondolna. Lehetne *alapvető jogi terminus*, amely egy alapvető jogintézmény szakkifejezését jelenti. Ilyen a magánjogban – a teljesség igénye nélkül – a személy, a tulajdon, a szerződés, a család, a kötelelem, a kártérítés, a társaság, a jogszerűség, a tisztesség vagy az elvárhatóság stb. Az egykori jogszabálytervezet, az 1928-as magánjogi törvényjavaslat (Mjt.) szerint „a jogok gyakorlásában s a kötelezettségek teljesítésében a jóhiszeműségnek és a tisztességnek megfelelően kell eljárni” (2. §). Bár e javaslatból az adott formában sosem lett jogszabály, az ötvenes években ebből kiindulva megszületett, majd 2013-ban megreformált, jelenleg hatályos magyar polgári törvénykönyv szerint „a jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelően kötelesek eljárni” (2013. évi V. tv. 1:3. § (1) bek.). Az ezt megelőző 1959-es magánjogi kódexben (régí Ptk.) is e rendelkezés hasonlóan, de mégsem azonosan hangzott: „a polgári jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelően, kölcsönösen együttműködve kötelesek eljárni” (1959. évi IV. tv. 4. § (1) bek.). Érezhető a jóhiszeműség és a tisztesség magánjogi elvének a felvillantott törvénykönyvekben található megfogalmazásán az, ahogyan egy nyelv mint forma és a nyelvbe ágyazva a jogi norma mint tartalom – és maga a szabályozási koncepció is! – változhat, miközben mégis stabil marad. Egy másik példán, a *kötelelem* terminusán inkább a változás szembeűnő, miközben a szerződés vagy a kötelelem intézménye változatlanul itt él velünk: a kötelelem alapján a hitelező az adóstól szolgáltatást követelhet az 1928-as Mjt. szerint; az 1959-es Ptk. már úgy fogalmaz, hogy a szerződésből kötelezettség keletkezik a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás követelésére (régí Ptk. 198. § (1) bek.); hatályos magánjogi kódexünk szerint pedig a kötelelem kötelezettség a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás teljesítésének követelésére (új Ptk. 6:1. § (1) bek.). Azért a magánjogi kódexből hoztam példákat a terminusok lehetséges változására, mert a magánjog kodifikációja Magyarországon jól láthatóan – szerencsére – olyan fejlődést mutat, amelynek egyik fő jellemzője az egyre letisztultabb, absztraktabb és rugalmasabb törvényszövegre való törekvés (Menyhárd 2016: 322). Szemléletesen példázhatja e rövid bemutató azt is, hogy nem ugyanaz a jogi alapterminus kerülne be egy adatbázisba az adott jogi kategória kapcsán, ha a beillesztés ideje között tíz, ötven vagy akár száz év is eltelne.

Eszembe jut a jogi alapterminusokról az *alapjogi terminus* kifejezés is, amely már nem egy jogág, egy jogintézmény vagy egy jogi kódex alapvető jellemzőit, hanem inkább az Alaptörvényben meghatározott egyéni (pl. a szabadságjogok) vagy közösségi értékek

---

2 L. a Nemzeti Jogszabálytárról szóló 338/2011. (XII. 29.) Korm. rendelet 2. § (4) bekezdése alapján a Nemzeti Jogszabálytárban közzétett, az igazságügyért felelős miniszter által meghatározott jogszabályfordításokat itt: <https://njt.hu/translations> (utolsó letöltés: 2021. 08. 30.).

fókuszát vetítené előre az olvasó számára. Ilyen aspektusból inkább a *jogállam*, a *bíróság*, a *jogorvoslat*, az *állam*, a *jogalkotás*, az *önkormányzat*, az *alapjog*, a *szólásszabadság* vagy akár a *rendészet* kifejezés lenne választható. Egy-egy jogi terminus tartalmi változása a terminológus és a jogi szakfordító számára is felvillanthat konkrét történelmi vagy jogtörténeti változásokat. Egyáltalán nem mindegy ugyanis, hogy a nyelvi közvetítés során a magyar állam legfőbb jogi dokumentumát Alaptörvénynek vagy Alkotmánynak fordítja-e a fordító, ebből ugyanis az adott politikai korszak ideje is kikövetkeztethető. De a polgári törvénykönyv kodifikációjának állomásai vagy akár a közigazgatási (államigazgatási) eljárásrend jogalkotás általi modernizációja is az adott normaszöveg változása révén következtetni enged a mögötte álló társadalmi, gazdasági, politikai, esetleg technológiai változásokra.³

Ez olyannyira igaz, hogy a jogi terminológia sajátosságainak vizsgálata során a terminológusok szembesülnek azokkal a jellemzőkkel, amelyek egyike például a társadalmi-kulturális változásoknak való kiszolgáltatottság vagy az állandó naprakészség igénye. A jogi terminológia jellemzője az országspecifikusság is (vö. Tamás 2020: 59). Így nem véletlen, hogy a kötetben 193 olyan jogi kulcsterminus található magyar, szlovák, szlovén, román, horvát, szerb és ukrán nyelven, amely kihívást jelent az idegen nyelven való megfeleltetés során, és amely szervesen kiegészíti, folytatja a 2019-ben megjelent első alapvető munkát e témában.⁴ A terminusok a könnyebb értelmezhetőség érdekében különböző témaköri besorolásokat is kaptak: jog (általános), alkotmányjog, közigazgatási jog, büntetőjog (anyagi és eljárásjog), büntetés-végrehajtás, polgári jog (családjog, dologi jog, öröklési jog, kötelmi jog, munkajog, adójog, cégjog, eljárásjog). A terminológiai munka nem feltétlenül a jogtudomány jogági vagy más tagozódását követi, hanem a megfeleltetés szempontjából észszerű és érthető, a fordító számára az azonosításhoz hasznos kategóriákkal operál. Mivel a jogi terminusok esetében nem beszélhetünk egyszerűen fordításról, a terminusok feldolgozásával is az ennél alaposabb megfeleltetés folyamatát kell támogatni a fordító vagy a lektor részére, akik a jog tekintetében laikusok, mégis tartalomvesztés nélküli transzformációt kellene megvalósítaniuk, részletes jogi szakismeret nélkül.

A normaalkotás az emberiséggel egyidős közösségi igény. Gondoljunk az ősi törvénykönyvekre vagy akár a vallási normagyűjteményekre, amelyek általánosan érvényesülő, azaz mindenkire nézve kötelező szabályokat fogalmaznak meg. Mára a jogalkotással

---

3 Erre további szemléletes példa lehet, ahogyan az említett magánjogi kódex reformja során az 1959-es régi Ptk. 1977-es novelláris módosításakor először megjelent a szövegben a sablonizált, általános szerződési feltételekkel való szerződéskötés, mivel akkoriban ez a kereskedelemben kezdett általánossá válni. 2013 óta pedig az új Ptk. tartalmazza a kötelmi jog szabályai közt az azóta kialakult legújabb technológiai innováció, az elektronikus szerződéskötés szabályait is (de még nem tartalmazza az okos-szerződéseket). Az ilyen jellegű új terminusok megjelenése a jogszabályokban folyamatos, és a jog statikussága miatt általában utánkövető jellegű. Hasonló tendencia a büntetőjogban, amikor a büntető törvénykönyv tényállásai az egyre innovatívabb bűnözői csoportok miatt új – pl. kiberbűnözéssel összefüggő – bűncselekménnyel egészülnek ki, amelyeket előre szabályozni nem is volna lehetséges.

4 L. 2. lábjegyzet.

---

szemben konkrétan megfogalmazódik az érthetőség igénye, nem csak a fogyasztóvédelem térhódítása következtében. Ennek ellenőrzése azonban igen nehéz, mielőtt egy-egy értelmezési vita miatt az adott ügy nem jut el a bíróságig. A közérthetőség is relatív, attól függően, hogy ki milyen társadalmi státuszból, milyen professzióból, milyen anyagi körülmények, határidők közül és milyen olvasóeszközzel tekint a jogi norma szövegére. A jogalkotásról szóló jogszabály előírja, hogy egy jogszabálynak a címzettek számára egyértelműen értelmezhető szabályozási tartalommal kell rendelkeznie,⁵ és a jogszabály tervezetéhez a jogszabály előkészítője indokolást is kell, hogy csatoljon, amelyben bemutatja azokat a társadalmi, gazdasági, szakmai okokat és célokat, amelyek a javasolt szabályozást szükségessé teszik, továbbá ismerteti a jogi szabályozás várható hatásait. 2016-ban az érthető jogalkotás és a pontos jogi fogalmazás kérdésköre viszonylag elhanyagolt területnek tűnt a jogtudományban (Sárközy: 2016).

A helyzet azóta szerencsére változott, és jogászok, lektorok, nyelvészek, jogi fordítók, terminológusok egyaránt publikálnak a jog érthetőségének szakmai kérdéseiről, a jogi terminológia közérthetőségének elvárásáról (Gellén 2021; Hettinger 2021; Horváth 2021; Németh 2021; Szoatak 2021). Eltérő nézőpontjukban közös a közérthetőség igénye és elvárt minimuma, amely nemcsak a jogi tartalom célhoz kötött érvényesülését segíti elő és a nyelvi közvetítést könnyíti, hanem a végfelhasználó elégedettségét is okozza – legyen szó fogyasztóról vagy a közigazgatási ügy ügyfeléről. Ugyanakkor ma még azt sem tudhatjuk, hogy a technológiai fejlődéssel átítatott kommunikáció és nyelv változásai következtében a jogi terminusok alapját képező jogalkotásra különösen jellemző jogi szakzsargon vajon fennmarad-e, esetleg szükségessé válik-e valamikor a jövőben a közérthetősítő fordítás a jogi nyelvről magyarra (Németh 2021: 45).

Jogi tartalom azonban nemcsak jogalkotással vagy szerződés készítésével, hanem jogi szakfordítás útján is létrejöhet, általában ezek mindegyikében közreműködnek jogászok is. Napjainkban nemcsak a jogszabályok, határozatok, jogi űrlapok megértése segíti a jogkövetést a közigazgatási és az igazságszolgáltatási folyamatokban, hanem a bírósági ítéletek érthető fogalmazása is.⁶ Az érthető jogi tartalom mint érthető jogi kommunikáció a digitális térben is elsődleges cél kell, hogy legyen. A nyelv versenyképessége szempontjából is szükségszerű a terminológiai és szaknyelvi adatbázisok kialakítása, és az ezekbe rendezett terminológia közérthetősége is alapvető követelménnyé válik. A kész, jó minőségű, kellően karbantartott, folyamatosan felülvizsgált és pontosított terminológiai adatbázisok gyorsíthatják a fordítási vagy jogi munkafolyamatokat, minőségi kockázat nélkül.⁷ A fordítói munka lényege és kockázata az, hogy a megrendelők mindig egyre

5 2010. évi CXXX. törvény 2. §.

6 A Kúria joggyakorlat-elemző csoportja által 2014-ben elkészített ún. stíluskönyv is segíti az érthetőbb fogalmazást a bíróságokon, mert a szakszerűség gyakran nehezen összeegyeztethető a közérthetőséggel.

7 Jogi adatbázis bővítését támogathatják állami programok is. Az igazságügyi felügyelettel végzett jogszabályfordítási folyamat projektként indult az OFFI-ban, majd munkafolyamatba épített hosszú távú együttműködéssé vált az Igazságügyi Minisztérium jogász-nyelvész lektor munkatársa és az OFFI fordítói között. A lefordított jogszabályok nyilvánosak és a jogi alapterminusok körét is bővítik. <https://njt.hu/forditasok> (utolsó letöltés: 2021. 08. 19.).

gyorsabb munkát „követelnek”, de természetesen minőségromlás és áremelés nélkül. A jogalkotói munka kockázata sem változott, mivel ahhoz, hogy az állam hatékonyan működhessen, a jogi normát értenie kell annak, aki alkalmazza. Ha a polgárok, a hivatalok nem értik a jogalkotás termékeit, csökken az igazságügybe vetett közbizalom, az állami eljárások (bírói perek, hatósági ügyek) sikerébe vetett bizalom. A közérthető terminológiai adatbázisok – amelyek jogi alapterminusokat is tartalmazhatnak – a fordítói CAT-eszközök használatához is elengedhetetlenek, és a jó technológia, a hibamentes, tiszta terminológia alkalmazásával egyértelműen időt takaríthat meg a fordítási folyamat során (Németh 2019: 62–63).

A legfontosabb jogi alapterminusok kiválasztásának dilemmája nehéz, mivel valami mindig kimarad, amiről később úgy gondolja a szerkesztő, hogy helye lett volna a kötetben. Mégis, a terminológusok e kötetben közzétett választása kellően indokolt és szerteágazó. Megmutatkozik a jogágakon átívelő széles körű, általános jogi ismereteket is közvetítő terminológiai szemléletmód (cikk, illetékesség, fellebbezés, megtámadás stb.), emellett a mélyebb elemzés igényére való törekvés és az aktualitások iránti figyelem is megjelenik az összeállításban (pl. apasági vélelem, felszámolás, kölcsönszerződés.). A szakmai munkában a terminológuscsoport mellett a szomszédos országok kiváló nyelvészei (egyetemi tanárok és akadémikusok) és jogászai (gyakorló szakemberek) és az OFFI fordítói, lektorai dolgoztak együtt minden egyes nyelv esetében. A kötetben magyarul és a szomszédos országok nyelvén összegyűjtött terminusok jelennek meg, ám a német szakkifejezéseket egy előző kötetben publikálták szerzőink (Tamás 2019).

A *Terminológiastratégia és jogi alapterminusok a szomszédos országok nyelvén* című kiadvány igen hasznos tartalmai a közzétett országtanulmányok is, amelyek az egyes országok terminológiapolitikájába nyújtanak bepillantást. 2019-ben az OFFI is részt vállalt a magyar nyelvterületeket érintő terminológiastratégiai dilemmák összegyűjtésében, és állami nyelvi szolgáltatóként hasznos kiegészítő szaktudást fókuszált eme aktuális témakörre, a főtevékenységeként ellátott hiteles fordítások és igazságügyi tolmácsolás mellett. A terminusok kiválasztásának és egyetlen kötetbe való összegyűjtésének felelőssége akár az oktatást is érintheti, hiszen a fordítástudományi képzések is figyelemmel kísérik az állami fordítóiroda közleményeit, műveit. A fordító- és tolmácsképzésben a hallgatók akkor tanulhatják meg jól az adott idegen nyelv mellett a jogi terminológiát is – különösen, ha valaki kifejezetten jogi szakfordítónak készül –, ha megismerik a magyar jogi alapterminusokat.

Zárszóként a bevezető gondolattal foglalnám keretbe előszómat az OFFI legújabb jogi terminológiai kiadványához. A szomszédos országok nyelvén is áttekintett közel kétszáz magyar jogi alapterminus közzététele hagyományörzés is az innovatív utókor számára, hisz e terminusok az OFFI digitális adatbázisaiban is fellelhetők. Aki pedig az adott terminus „mögé” is szívesen nézne, akár nyelvészeti vagy jogtörténeti összefüggéseket is felfedezhet egy akár hosszúra nyúló intellektuális kalandozás során.

A közérthető jogi kommunikációhoz és a könnyen befogadható jogi tartalmak előállításához elengedhetetlen az egységes és érthető jogi terminológia kialakítása is,

---

amelynek kellően kategorizált, a lehető legpontosabb megfeleltetést támogató adatbázisba rendezése a magyar közigazgatási (hivatali) és jogi nyelv digitális térben való megőrzését is jelentheti (Németh 2019: 68). Az állami fordításslétszolgálatonak és partnereinek, valamint felügyeleti szervének szakmai és közszolgálati felelőssége az érthető jogi tartalmak szempontjából egyre jelentősebb. Hisz a jól működő állam érdeke az önkéntes követés, elsősorban a normák és a jogi terminusok nyelvi megértése révén. Ezek az érvek továbbra is megalapozhatják egy tágabb, a magyar nyelv jövőjét támogató (digitális?) nyelvi stratégiába ágyazott, mégis önálló igazságügyi nyelvi stratégia létjogosultságát, amelynek kialakítása igen komplex és sokszereplős feladatnak ígérkezik az e kötetben található tanulmány szerint.

Kíváncsian várom, hogy a jogalkotás, azaz a jogi norma mint tartalomgyártás automatizációja hogyan fejlődik a jövőben, és ehhez az érezhetően felgyorsult jogalkotási tempóhoz vajon a nyelvi terminusok adatbázisainak napjainkban is zajló fejlesztése kellően releváns bemeneti adatot tud-e szolgáltatni a még érthetőbb normák megszületéséhez. E kötetben a már zajló terminuskutatás és adatbázis-építés kulisszatitkaiba engednek betekintést a szerzők.

Irodalom

- Gellén Klára 2021. A szerződési jognyilatkozatok érthetősége és értelmezése, különösen a fogyasztói szerződések körében. *Jog, Állam, Politika* XIII/1: 61–77.
- Hettinger Sándor 2021. A közérthetőség követelményének érvényesítése az általános szerződési feltétellel létrejövő szerződések magyarrá fordításakor. *Jog, Állam, Politika* XIII/1: 77–89.
- Horváth Péter Iván 2021. Mitől közérthető és tömör egy jogi szöveg? *Jog, Állam, Politika* XIII/1: 103–115.
- Németh Gabriella 2021. A közérthető fogalmazás jelentősége a digitális szerződések esetében. *Jog, Állam, Politika* XIII/1: 47–61.
- Németh Gabriella 2019. A jogi terminológia mint modern diszciplína jelentősége a közérthető jogi dokumentációban és a jogi kommunikációban. *Hungarológiai Közlemények* XX. (1), 62–63.
- Szoták Szilvia 2021. Társadalmi különbségek, közérthetőségi dilemmák – a közérthetőségről szociolingvisztikai megközelítésben. *Jog, Állam, Politika* XIII/1: 89–103.
- Menyhárd Attila 2016. Az új Polgári Törvénykönyv. In: Jakab András – Gajdusчек György (szerk.) *A magyar jogrendszer állapota*. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Jogtudományi Intézet. 322–343.
- Sárközy Tamás 2016. Civiljogi kodifikáció és a nyelv. In: Katona József Álmos – Maleczki József (szerk.) *Jogalkotás érthetően – A pontos fogalmazás művészete*. Budapest: Magyar nyelvstratégiai Intézet. 118–115.
- Szoták Szilvia – Tamás Dóra Mária 2020. A hiteles fordítás közérthetősége. In: Szoták Szilvia (szerk.) *A hiteles fordítás mint közfeladat*. Budapest: OFFI Zrt. 46–67.

- Tamás Dóra Mária 2020. Az OFFI Zrt. tevékenységének és terminológiai projektjeinek bemutatása. In: Fóris Ágota – Bölcskei Andrea – M. Pintér Tibor – Szoták Szilvia – Tamás Dóra Mária (szerk.) *Nyelv, kultúra, identitás I. Terminológia, lexikográfia, fordítás* [Digitális kiadás.] Budapest: Akadémiai Kiadó. DOI: 10.1556/9789634545354, https://mersz.hu/hivatkozas/nyki1tlf_205_p1#nyki1tlf_205_p1 (utolsó letöltés: 2021. 06. 17.).
- Tamás Dóra Mária 2019. *Bevezetés a jogi terminológiába a terminológus szemüvegén át*. 2. átdolgozott kiadás. Budapest: OFFI Zrt.

Budapest, 2021. augusztus 18.

NÉMETH GABRIELLA
VEZÉRIGAZGATÓ